

БЮЛЕТИН

Решения на ЕСПЧ

по дела срещу

България

Брой 28
Октомври – Декември
2023 г.

Бюлетинът е разработен в рамките на предефиниран проект № 5 „Засилване на националния капацитет за ефективно изпълнение на решенията на Европейския съд по правата на човека“ рег. № 93-00-77/04.03.2020 г, с финансовата подкрепа на Норвежкия финансов механизъм 2014-2021 г. по Програма “Правосъдие” .

Цялата отговорност за неговото съдържанието се носи от бенефициента и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на програмния оператор или на донора.

За донора

Целта на финансовият механизъм на Европейското икономическо пространство и Норвежкия финансов механизъм 2014-2021 г. (ФМ на ЕИП и НФМ) е намаляване на икономическите и социални различия и укрепване на двустранните отношения чрез партньорски проекти, обмен на опит и добри практики.

България е четвъртият най-голям получател на средства: 210,1 млн. евро.

Норвежкия финансов механизъм осигурява 95,1 млн. евро, предоставени от Норвегия.

Съставител:

Дирекция „Процесуално представителство на Република България пред Европейския съд по правата на човека”, Министерство на правосъдието

Контакти за кореспонденция:

Електронна поща: project5@justice.government.bg

Интернет страница: <http://humanrights.bg/>

ФБ страница на Програма „Правосъдие“: <https://www.facebook.com/MJNFM>

Съдържание¹

■	„Пенгезов срещу България“ жалба № 66292/14.....	5
■	„Тингаров и други срещу България“ жалба № 42286/21.....	8
■	„Загорска срещу България“ жалба № 53285/15	10
■	„Славков и други срещу България“ жалба № 36250/12.....	12
■	„Крачунова срещу България“ жалба № 18269/18	15
■	Приятелски споразумения	19

¹ Решенията на камара по същество стават окончателни при условията на чл. 44 § 2 от Конвенцията:
а) когато страните заявят, че няма да поискат делото да бъде отнесено до голямата камара; или
б) три месеца след датата на решението, ако не е поискано отнасяне на делото до голямата камара;
или
в) когато съставът на голямата камара отхвърли молбата за отнасяне, подадена съгласно член 43.

Решенията на комитет по същество при наличието на установена практика на Съда по разглеждания въпрос са окончателни (чл. 28 § 1 б) и § 2 от Конвенцията). Окончателни са и решенията по допустимост (чл. 28 § 1 а) и § 2 от Конвенцията).

■ Каталог на решенията

Член 3

Забрана на изтезанията

1. „Харизанов срещу България“, жалба № 49745/20

Член 4

Забрана на робството и на принудителния труд

1. „Крачунова срещу България“, жалба № 18269/18

Член 5

Право на свобода и сигурност

1. „Славков и други срещу България“, жалба № 36250/12

Член 6

Право на справедлив съдебен процес

1. „Пенгезов срещу България“, жалба № **66292/14**

Член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията

Защита на собствеността

1. „Загорска срещу България“, жалба № 53285/15

Член 3 от Протокол № 1 към Конвенцията

Право на свободни избори

1. „Тингъров и други срещу България“, жалба № 42286/21

■ „Пенгезов срещу България“ жалба № 66292/14

Решение от 10 октомври 2023 г.²

Нарушение на член 6 § 1 от Конвенцията Нарушение на член 8 от Конвенцията

Делото касае временното отстраняване на жалбоподателя от длъжността съдия по време на висящото наказателно производство срещу него. ЕСПЧ установява нарушение на член 6 § 1 от Конвенцията. Съдът посочва, че жалбоподателят е бил отстранен за неопределено време и без заплащане. Според ЕСПЧ решението на Висшия съдебен съвет (ВСС) не е било придружено от адекватни процесуални гаранции и в него са изложени само кратки мотиви, а обхватът на съдебния контрол пред Върховния административен съд (ВАС) не е бил достатъчен. Освен това повдигането на обвинение не е било предмет на независим съдебен контрол. ЕСПЧ установява нарушение и на член 8 от Конвенцията. Той се позовава на изводите си относно липсата на процесуални гаранции при взимане на решението на ВСС, както и обхвата на съдебния контрол пред ВАС. Съдът отбелязва също, че оспорваната намеса е имала сериозни последици за личния и професионалния живот на жалбоподателя.

Фактите и оплакванията Жалбата е подадена от Веселин Пенгезов, съдия в Софийския апелативен съд и административен ръководител на съда в периода 2009 г. – 2014 г. От 2004 г. до 2009 г. жалбоподателят е бил ръководител на Военно-апелативния съд.

През 2011 г. на г-н Пенгезов е наложена глоба за нарушение на Закона за обществените поръчки във връзка с изграждането на информационна система на Военно-апелативния съд. По негова жалба през 2012 г. глобата е отменена.

През 2014 г., когато изтича неговият мандат като председател на Военно-апелативния съд, той отново кандидатства за позицията. Няколко дни по-късно Военно-окръжната прокуратура му повдига обвинения във връзка с проекта за информационна система на Военно-апелативния съд (наказателното производство във връзка с тези събития е висящо от 2010 г.), като се посочва, че деянията са извършени през 2008 г. и 2009 г. Главният прокурор внася искане във ВСС за

² <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-228013>

отстраняване на г-н Пенгезов от длъжност, докато наказателното производство е висящо.

ВСС обсъжда предложението и по-конкретно дали деянието, в което е обвинен, е свързано с упражняването на неговите функции като съдия, в какъвто случай той автоматично трябва да бъде отстранен от длъжност съгласно чл. 230, ал. 1 от Закона за съдебната власт (ЗСВ). След гласуване, ВСС отстранява жалбоподателя като приема, че следва да се приложи чл. 230, ал. 2 от ЗСВ. В релевантния период тази разпоредба предвижда, че ВСС може да отстрани магистрат в случай на обвинение, което не е свързано с неговите функции като съдия.

Г-н Пенгезов подава жалба пред ВАС, като иска и спиране на изпълнението, което е отхвърлено.

Няколко дни по-късно ВСС отхвърля кандидатурата на г-н Пенгезов за председател на Военно-апелативния съд.

С решение от 2015 г. ВАС намира, че ВСС не е надвишил свободата си на преценка като е счел, че в случая жалбоподателят следва да бъде отстранен от длъжност с оглед същността на престъплението, в което е обвинен. Г-н Пенгезов обжалва, но петчленен състав на ВАС потвърждава решението.

След законодателни изменения в ЗСВ от 2016 г., с които е премахната възможността съдия да бъде отстранен от длъжност при повдигане на обвинение за престъпление, което не е свързано със служебните му задължения, г-н Пенгезов иска да бъде възстановен на заеманата длъжност. ВСС уважава молбата, намирайки че вече не е налице законово основание за неговото отстраняване. На 29 ноември 2016 г. жалбоподателят е възстановен на длъжност.

През 2020 г. САС оправдава г-н Пенгезов по всички обвинения. Впоследствие жалбоподателят иска да бъде възстановен на длъжност за периода 2014 г. – 2016 г. Тази негова молба бива отхвърлена, но ВСС уважава искането да му бъде изплатено възнаграждение за периода на отстраняването.

През 2022 г. г-н Пенгезов предявява иск по ЗОДОВ за обезщетение на вредите, претърпени от незаконното обвинение.

Пред ЕСПЧ жалбоподателят повдига оплакване по член 6 от Конвенцията (право на справедлив съдебен процес) във връзка с производството по неговото отстраняване от длъжност. Той твърди, по-конкретно, че обхватът на проверката, извършена от ВАС спрямо решението на ВСС не е достатъчен. Жалбоподателят твърди, също така, че ВАС не е бил независим и безпристрастен.

Жалбоподателят се оплаква също, че отстраняването му от длъжност е било в нарушение на член 8 от Конвенцията (право на зачитане на личния и семейния живот), както и че не е имал на разположение ефективно вътрешноправно средства за защита в нарушение на член 13 от Конвенцията.

Правото ЕСПЧ подчертава, че делото се отнася до временното отстраняване от длъжност на съдия - решение, което потенциално би могло да има тежки последици за живота и кариерата на засегнатия. Жалбоподателят е бил временно отстранен от длъжността си за неопределено време и без

заплащане, с решение на ВСС, което не е било придружено от адекватни процесуални гаранции и в което са изложени само кратки мотиви. Освен това повдигането на обвинение не е било предмет на независим съдебен контрол. Съдът също така констатира, че в рамките на производството по обжалване, ВАС е бил ограничен, не е извършил собствена преценка на фактите и е отказал да обсъжда обвинителния акт.

Според ЕСПЧ, въпреки че нито едно от тези обстоятелства – липсата на процесуални гаранции и надлежни мотиви за решението на ВСС, ограничения контрол, извършен от ВАС и отсъствието на съдебен контрол върху обвинителния акт – сами по себе си биха могли да доведат до заключение за нарушение на член 6 от Конвенцията, техният кумулативен ефект изглежда проблематичен при конкретните обстоятелства. Поради това Съдът заключава, че макар в производството пред ВАС да са разгледани изискванията за законосъобразност на решението на ВСС от формална гледна точка, обхватът на преценка не е бил достатъчен с оглед на целта на оспорваното решение и изтъкнатите от жалбоподателя доводи. **Следователно е налице нарушение на член 6 § 1 от Конвенцията в този аспект.**

Позовавайки се на решението си по делото *„Донев срещу България“* ЕСПЧ не счита, че правомощията на ВСС в дисциплинарната, бюджетната и административната сфера могат да обосноват извода, че съдиите от ВАС не са били независими и безпристрастни, като се имат предвид институционалните гаранции, предвидени в националното законодателство, липсата на сериозни структурни недостатъци в състава на ВСС и липсата на доказателства, сочещи на предубеденост от страна на съдиите, които са заседавали по настоящото дело. Освен това, не се поставя под съмнение и личната безпристрастност на съдиите, разгледали делото. **Следователно не е налице нарушение на член 6 от Конвенцията в това отношение.**

На следващо място, ЕСПЧ отбелязва, че предвид естеството и продължителността на отстраняването на жалбоподателя, както и отрицателното въздействие върху неговия личен живот, необходимият праг на засягане на интересите по член 8 от Конвенцията е достигнат, поради което тази разпоредба е приложима.

Обсъжданата намеса е основана на чл. 230 ЗСВ и е преследвала легитимна цел – гарантиране интегритета на съдебната власт и поддържане на общественото доверие в съдебната система.

По отношение на това дали намесата е „била необходима в едно демократично общество“ Съдът се позовава на изводите си по член 6 от Конвенцията относно липсата на процесуални гаранции при взимане на решението на ВСС, както и недостатъчния обхват на съдебния контрол в производството пред ВАС.

Освен това той отбелязва, че оспорваната намеса е имала сериозни последици за личния и професионалния живот на жалбоподателя. Отстраняването на жалбоподателя от длъжност е продължило две години и половина, като през този период не е получавал възнаграждение и не е могъл да упражнява друга професия поради несъвместимостта с длъжността на съдия. Приложимото законодателство не е предвиждало никакъв краен срок за

отстраняването или средство за оспорване необходимостта от продължаването на тази мярка пред независим орган. Висящото наказателно производство, което е продължило около седем години, е било основание за запазване на временното му отстраняване от длъжност.

Като се има предвид продължителността на наказателното производство (близо седем години) и липсата на правни средства за защита, за да поиска отмяна на временното отстраняване, жалбоподателят е бил поставен в състояние на несигурност относно продължителността на тази мярка. Съдът взема предвид, че подобна ситуация се характеризира с риск за независимостта на обвинения съдия.

Поради изложеното Съдът счита, че отстраняването на жалбоподателя от длъжност не е било придружено от адекватни гаранции срещу злоупотреба и не е било обосновано с релевантни и достатъчни основания. Въпреки свободата на преценка, с която се ползват националните власти в тази област, Съдът счита, че наложената на жалбоподателя мярка не е била пропорционална на преследваната легитимна цел. **Следователно е налице нарушение на член 8 от Конвенцията.**

ЕСПЧ присъжда на жалбоподателя обезщетение за неимуществени вреди в размер на 4500 евро, както и 1626,19 лв. за разходи и разноски.

■ „Тингаров и други срещу България“ жалба № 42286/21

Решение от 10 октомври 2023 г.³

Нарушение на член 3 от Протокол № 1 към Конвенцията

Делото касае забраната лицата, изтърпяващи наказание лишаване от свобода да упражняват право да избират държавни и местни органи. Позовавайки се на принципите, възприети в практиката по сходни дела, ЕСПЧ приема, че приложимата в случая забрана поради своя абсолютен характер, е несъвместима с член 3 от Протокол № 1 към Конвенцията.

Фактите и оплакванията

Жалбоподателите са осем лица, които излежават присъди в Пазарджишкия затвор. Те повдигат оплакване по член 3 от Протокол № 1 към Конвенцията (право на свободни избори) поради

³ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-228000>

това, че не са могли да гласуват на парламентарните избори, проведени на 4 април и 11 юли 2021 г. с оглед предвидената в Конституцията на Република България забрана изтърпяващите наказание лишаване от свобода лица да упражняват право да избират държавни и местни органи.

Правото

Жалбоподателите се позовават на предходното решение на ЕСПЧ по делото „Кулински и Събев срещу България“, по което вече е установено нарушение.

Правителството е предоставило информация за развитието след постановеното от Съда решение. Комитетът на министрите към Съвета на Европа, в контекста на наблюдението на изпълнението на решението, е приканил властите да изследват всички възможни подходи в рамките на предоставената им широка свобода на преценка. В тази връзка министърът на правосъдието и Министерският съвет са се обърнали към Народното събрание и Конституционния съд. На 18 октомври 2022 г. Конституционният съд отклонява искането за тълкуване на чл. 42, ал. 1 от Конституцията. Съдът счита, че тази разпоредба не може да бъде приведена в съответствие с практиката на ЕСПЧ чрез задължително тълкуване, тъй като текстът е ясен и подчертава, че Конституционният съд не може с тълкуване да изменя и дописва Конституцията.

Правителството също така е подчертало, че лишаването от право на глас би било оправдано и пропорционално, ако намира приложение спрямо извършителите на тежки престъпления, каквито са по-голямата част от жалбоподателите – какъвто подход по други дела Съдът е приел за съвместим със стандартите по Конвенцията). Поради това, дори Конституцията да е била изменена и да е бил въведен нюансиран подход относно забраната затворниците да гласуват, тези жалбоподатели отново биха били лишени от правото си на глас.

Съдът посочва, че не би могъл да спекулира дали спрямо посочените от българската страна жалбоподатели са налице причини, които да обосноват забраната да гласуват, нито да обсъжда евентуални законодателни изменения.

Позовавайки се на принципите, възприети в практиката по сходни дела, ЕСПЧ приема, че приложимата в случая забраната за гласуване на лишени от свобода лица, поради своя абсолютен характер, е несъвместима с член 3 от Протокол № 1 към Конвенцията.

С мнозинство от шест гласа „за“ и един „против“, ЕСПЧ приема, че установяването на нарушение само по себе си е достатъчно справедливо обезщетение, както и че на жалбоподателите не следва да бъдат присъждани разноски, тъй като с оглед установената практика на Съда по разгледания въпрос, за подаването на жалба не се е изисквало съдействието на адвокат.

■ „Загорска срещу България“ жалба № 53285/15

Решение от 24 октомври 2023 г.⁴

Нарушение на член 1 от Протокол № 1

Делото е от типа „Тодоров и други срещу България“ и касае отнемането на имущество на жалбоподателката по реда на Закона за отнемане в полза на държавата на имуществото, придобито от престъпна дейност (отм. 2012 г.) (Закона от 2005 г.). ЕСПЧ приема, че националните съдилища не са обосновали отнемането на имуществото съгласно критериите по член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията и е налице нарушение на тази разпоредба. ЕСПЧ обявява за явно необосновано оплакването, свързано с осъждането на жалбоподателката да заплати разноските на Комисията в националното производство.

Фактите и оплакванията

През 2008 г. жалбоподателката сключва споразумение с прокуратурата, с което се признава за виновна за длъжностно присвояване на 43 345 евро, отпуснати от фондове на ЕС на сдружение с нестопанска цел, което тя е управлявала. Съгласно споразумението тя възстановява цялата присвоена сума. Във връзка с осъждането Комисията за установяване на имущество, придобито от престъпна дейност (Комисията) предявява срещу жалбоподателката иск по Закона от 2005 г. за сумата от 108 067 лв. (55 300 евро), налична по нейни банкови сметки. С окончателно решение от 25 юни 2015 г. ВКС постановява сумата да бъде отнета в полза на държавата. Националните съдилища приемат, че жалбоподателката е открила банковите сметки в приблизително същия период, когато е извършила престъплението, че не е имала достатъчно законни източници на доход, разходите ѝ са надвишавали приходите ѝ, както и че не е оборила презумпцията за престъпния произход на средствата.

Пред ЕСПЧ жалбоподателката повдига оплакване по член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията (защита на собствеността) като твърди, че в резултат на осъждането ѝ в гражданското производство е трябвало да заплати спорната сума два пъти. Тя се оплаква и поради това, че е осъдена да заплати на Комисията разноските в съдебното производство пред трите инстанции (юрисконсултско възнаграждение), в общ размер от 3 841 лв.

⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-228351>

Правото

По отношение на оплакването за отнемането на посочената парична сума, ЕСПЧ се позовава на водещото си решение по делото „Тодоров и други срещу България“ и подчертава, че в конкретния случай жалбоподателката е възстановила сумата и не са били налице твърдения, че по друг начин се е облагодетелствала от престъплението или че е била съпричастна към друга престъпна дейност. Поради това ЕСПЧ приема, че националните съдилища не са обосנוвали отнемането на имуществото съгласно критериите по член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията и е налице нарушение на тази разпоредба.

По отношение на оплакването, свързано с осъждането на жалбоподателката да заплати разноските на Комисията, ЕСПЧ посочва на първо място, че правилото „загубилият плаща“ само по себе си не е несъвместимо с член 1 от Протокол № 1 дори в производства, в които ответната страна е държавата.

На следващо място Съдът посочва, че жалбоподателката ще има възможност да поиска отмяна на влязлото в сила решение по националното производство и ако искът на Комисията бъде отхвърлен, ще може на основание чл. 245, ал. 3 и чл. 309, ал. 2 ГПК да поиска възстановяване на сумата, присъдена в полза на Комисията при предходното разглеждане на делото.

ЕСПЧ не намира за неразумен размера на сумата, която жалбоподателката е била осъдена да плати, с оглед на безспорната сложност на производството и като се има предвид, че това е дължимият общ размер за три съдебни инстанции. Съдът отбелязва, че макар първоинстанционният съд да е присъдил за юрисконсултско възнаграждение сума, каквато би била определена на ищец, физическо лице, въззивната и касационната инстанция са определили много по-малък размер, вземайки предвид изрично сумата, присъдена с първоинстанционното решение. Освен това г-жа Загорска не е обжалвала решенията в частта за разноските на национално ниво.

Съдът посочва, че при сходни оплаквания е вземал предвид финансовото състояние на жалбоподателите, но в настоящия случай жалбоподателката не е представила никаква информация в това отношение.

С оглед изложеното, ЕСПЧ обявява това оплакване за явно необосновано и съответно недопустимо.

ЕСПЧ присъжда на жалбоподателката 3000 евро за неимуществени вреди, както и 2030 евро за разходи и разноски в производството пред него.

■ „Славков и други срещу България“ жалба № 36250/12

Решение от 17 октомври 2023 г.⁵

Нарушения на член 5 § 3 и § 5 от Конвенцията

Делото касае продължителността на взетата спрямо първия жалбоподател мярка за неотклонение „задържане под стража“ (почти четири години), както и наложените обезпечителни мерки с оглед бъдещ иск за отнемане на имущество по Закона от 2005 г. Задържането на жалбоподателя е приключило преди измененията в Закона за отговорността на държавата и общините за вреди, поради което ЕСПЧ отхвърля възражението за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита и приема, че са налице нарушения на член 5 § 3 и § 5 от Конвенцията. ЕСПЧ обявява оплакването по член 1 от Протокол № 1 относно обезпечителните мерки за явно необосновано. Освен продължителността на мерките, ЕСПЧ взема предвид това, че жалбоподателите не са лишени от възможността да ползват имуществото си, а също така техният обхват не е непропорционален. Съдът посочва също, че ако наказателното производство не приключи с осъдителна присъда, или предявен в бъдеще иск на Комисията бъде отхвърлен, жалбоподателите по принцип ще имат право да предявяват иск за обезщетение на национално ниво.

Фактите и оплакванията Жалбата е подадена от две физически лица – съпрузите Иван Славков и Емел Славкова, и дружеството „Барет Ауто“ ООД. На 20 октомври 2008 г. г-н Славков е задържан по обвинения в участие в организирана престъпна група за пране на пари, сводничество, трафик на хора и разпространение на наркотици. Той остава задържан до 11 юли 2012 г., когато мярката му за неотклонение е изменена в парична гаранция. Към този момент наказателното производство е висящо на първа инстанция пред Варненския окръжен съд. В този период жалбоподателят подава 22 молби за промяна на мярката му за неотклонение, които са отхвърлени. В много от случаите националните съдилища се позовават на тежестта на обвиненията срещу жалбоподателя, това, че организираната престъпна група е добре структурирана, въоръжена, и е функционирала години преди да

⁵ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-228147>

бъде разкрита, ръководната позиция на жалбоподателя в нейната структура, както и водещата му позиция сред престъпните кръгове, което обосновава риска от извършване на престъпление, укриване или оказване на влияние на свидетели. Неговото агресивно поведение в съдебната зала също е посочвано като аргумент в тази насока. Отбелязвано е, че съдебните заседания се насрочват регулярно, като защитата е ставала повод за значителни забавяния. С присъда от 15 януари 2013 г. Варненският окръжен съд признава жалбоподателя и другите обвиняеми за виновни, но впоследствие ВКС връща делото за ново разглеждане. Към м. май 2023 г. наказателното производство все още е висящо на първа инстанция.

Междувременно, Комисията за установяване на имущество, придобито от престъпна дейност започва проверка и през м. декември 2008 г. внася искане за налагане на обезпечителни мерки спрямо имущество на тримата жалбоподатели. Макар да не може да предяви иск по реда на Закона от 2005 г. докато наказателното производство не е приключило, и то с осъдителна присъда, проверката на Комисията е показала, че в периода 1997 – 2008 г. г-н Славков и съпругата му са получили законни доходи, равняващи се на около 1517 минимални месечни заплати, докато разходите им се равняват на 6892 минимални месечни заплати. Затова Комисията е счела, че придобитото от жалбоподателите имущество – два апартамента, няколко автомобила и дялове в няколко дружества, би могло да е от престъпна дейност.

На 13 януари 2010 г. Варненският апелативен съд уважава искането на Комисията (с изключение по отношение на един от апартаментите) и налага обезпечителни мерки. Скоро след това жалбоподателите подават молба за тяхната отмяна, която е отхвърлена с определение на Варненския апелативен съд от 1 ноември 2012 г. Към м. май 2023 г. обезпечителните мерки все още са в сила.

Пред ЕСПЧ г-н Славков повдига оплаквания по член 5 §§ 3 и 5 от Конвенцията (право на свобода и сигурност) поради продължителността на неговото задържане и невъзможността да получи обезщетение на национално ниво. Тримата жалбоподатели повдигат оплакване по член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията във връзка с наложените обезпечителни мерки по искане на Комисията.

Правото ЕСПЧ отхвърля възраженията на правителството за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита по отношение на оплакванията по член 5 от Конвенцията. По отношение на иска по чл. 2, ал. 1, т. 2 от Закона за отговорността на държавата и общините за вредите, Съдът посочва, че това средство за защита е влязло в сила през м. декември 2012 г. докато задържането на жалбоподателя е приключило през м. юли 2012 г., а по делото „Кирил Андреев срещу България“, вече е приел, че не е доказано тази възможност да е приложима за случаи преди влизането в сила на законодателните изменения. ЕСПЧ не намира, че сега представеното от българската страна съдебно решение е достатъчно, за да промени изводите си.

Разглеждайки оплакванията по същество, ЕСПЧ посочва, че макар мотивите за продължаване на задържането на жалбоподателя да са „релевантни“, те не могат да бъдат приети за „достатъчни“, за да

бъде обосновано толкова дълго задържане под стража. Следователно е налице нарушение на член 5 § 3 от Конвенцията.

ЕСПЧ установява нарушение и на член 5 § 5 от Конвенцията, тъй като в относимия период жалбоподателят не е имал ефективно средство за защита, за да получи обезщетение за неговото задържане в нарушение на член 5 от Конвенцията.

На следващо място ЕСПЧ разглежда оплакването във връзка с наложените обезпечителни мерки. Съдът посочва, че мерките са наложени през 2010 г., което е повече от 6 месеца преди подаване на настоящата жалба. Следователно ЕСПЧ може да разгледа единствено продължителността на мерките.

Съдът посочва, че в предходни случаи, в които е приел, че е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1 във връзка с продължителни обезпечителни мерки, установяването на нарушение е основано на съвкупност от фактори. Макар продължителността, за която ограниченията са били в сила, да е от първостепенно значение, техният обхват и същност, както и наличието или липсата на процесуални гаранции, също са взимани предвид.

В настоящия случай върху имуществото на жалбоподателите са наложени възбрани и запори с оглед евентуалното му отнемане като придобито от престъпление. Ограниченията са наложени след образуването на наказателно производство срещу първия жалбоподател за престъпна дейност, която очевидно има потенциал да доведе до финансова облага. Съдът се позовава и на анализа на Комисията, че разходите на семейството надвишават техните приходи от законни източници, поради което може да се предположи, че придобитото имущество е в резултат на престъпна дейност. Поискани са обезпечителни мерки именно върху това имущество, т.е. обхватът на мерките не е непропорционален спрямо евентуалната загуба ако бъдещият иск на Комисията бъде уважен.

ЕСПЧ взема предвид аргумента на българската страна, че първите двама жалбоподатели могат свободно да ползват апартамента и автомобилите. Следователно обезпечителните мерки не влошават условията им на живот. Не се твърди, че възбраната спрямо автомобилите на дружеството-жалбоподател са се отразили на търговската му дейност, нито че възбраната на дяловете на жалбоподателите в други дружества са засегнали упражняването на членските им права или функционирането на дружествата.

По отношение на отказа за отмяна на обезпечителните мерки, ЕСПЧ не намира за неадекватен и необоснован подходът на националните съдилища, които са посочили, че не следва да обсъждат основателността на бъдещия иск на Комисията. Съдът освен това посочва, че след 2012 г. жалбоподателите не са искали вдигане или промяна на обезпечителните мерки.

ЕСПЧ отбелязва също така, че ако обезпечителните мерки се окажат неоснователни, т.е. ако наказателното производство не приключи с осъдителна присъда, или предявен в бъдеще иск на Комисията бъде отхвърлен, жалбоподателите по принцип ще имат право да предявяват иск за обезщетение на национално ниво.

С оглед изложеното ЕСПЧ обявява оплакването по член 1 от Протокол № 1 за явно необосновано.

ЕСПЧ присъжда на първия жалбоподател обезщетение за неимуществени вреди във връзка с установените нарушения на член 5 §§ 3 и 5 в размер на 2300 евро, както и 2000 евро за разходи и разноски.

■ „Крачунова срещу България“ жалба № 18269/18

Решение от 28 ноември 2023 г.⁶

Нарушение на член 4 от Конвенцията

Жалбоподателката се оплаква от липсата на средство, чрез което да търси обезщетение за доходите от проституцията, които лицето, признато за виновно в престъпление по чл. 159а от Наказателния кодекс ЕСПЧ, ѝ е отнело. Предявеният от нея граждански иск в рамките на наказателното производство е изцяло отхвърлен в частта относно претендираните имуществени вреди. ЕСПЧ за първи път по дело срещу България единодушно установява нарушение на член 4 от Конвенцията. Решението е прецедент и за практиката на ЕСПЧ, тъй като в него за първи път се разглежда въпросът дали държавите имат позитивно задължение по член 4 от Конвенцията да гарантират на жертвите на трафик възможност да претендират обезщетение за пропуснати ползи.

Фактите и оплакванията

През м. април 2012 г. жалбоподателката, тогава на 26 г., се запознава с Х, чието занимание било да води и прибира жени до местата, на които проституирали. Жалбоподателката заживяла в дома на Х, който я убедил колко много пари може да спечели от проституиране. Впоследствие жалбоподателката била неколkokратно арестувана за кратко, като тя споделяла за желанието си да се откаже от тази дейност, но обяснявала, че се страхува от Х. Последният път, когато полицаите говорили с нея малко след като била оставена на пътя от Х, тя отново обяснила, че иска да се откаже и имала нужда от помощ. Била настанена в кризисен център, през м. юни 2023 г. била приета за лечение в психиатрична болница, а впоследствие се прибрала при родителите си.

След проведено наказателно производство, Х бил признат за виновен в престъпление по чл. 159а от Наказателния кодекс. Жалбоподателката е конституирана като частен обвинител и

⁶ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-226053>

граждански ищец. Тя претендирала 8000 лв. за неимуществени вреди и 22 500 лв. за имуществени вреди – изчисленият минимум на сумата, която е работила за деветте месеца, през които е проституирала. Съдилищата уважили в пълен размер претенцията за неимуществени вреди, но отхвърлили иска за имуществени вреди. Съдилищата посочили, че на основание чл. 53, ал. 2, б. б. от НК облагите, придобити чрез престъпление следва да се отнемат в полза на държавата. В случая претендираната сума е придобита по неморален начин, забранен от закона, както е посочено в чл. 329, ал. 1 от НК.

Пред ЕСПЧ жалбоподателката се позовава на член 4 от Конвенцията и се оплаква, че не е имала на разположение правно средство да търси обезщетение от X по отношение на доходите от проституция, които той ѝ е отнел.

Правото

На първо място Съдът обсъжда дали жалбоподателката е била жертва на трафик на хора за целите на член 4 от Конвенцията. Според ЕСПЧ по отношение на жалбоподателката са налице и трите елемента на международната дефиниция за трафик на хора, дадена в член 3 (а) от Протокола от Палермо и 4 (а) от Конвенцията на Съвета на Европа срещу трафик на хора – „действие“, „средства“ и „цел“. Що се отнася до „действие“ и „цел“ националните власти са установили, че X е наел жалбоподателката и постоянно я е укривал и транспортирал с цел да я експлоатира за сексуални действия, извършвани срещу заплащане. Що се отнася до „средства“ Съдът посочва, че международното право ясно отразява разбирането, че трафикът на хора понастоящем се осъществява чрез по-завоалирани средства като заблуда, психологически натиск, злоупотреба с уязвимо положение – тактики, които не следва да се преценяват изолирано. Жалбоподателката, бедна и емоционално нестабилна млада жена, от малко населено място, се е чувствала зависима от X, който я е приел да живее в неговата къща, задържал е личната ѝ карта и е отнемал значителна част от работното. Очевидно двамата са имали и интимни отношения. Освен това, X я е измамил, лишил я е от възможността да се движи свободно и да контактува със семейството си, заплашвал я е, че ще разкрие пред жителите на селото нейното занимание. При тези обстоятелства е без значение дали поне първоначално жалбоподателката може би сама се е съгласила. Не е решаващо и това, че тя може би е била в състояние и по-рано да се освободи от X. Поради изложеното ЕСПЧ отхвърля възражението за недопустимост на жалбата *ratione materiae*.

На следващо място ЕСПЧ обсъжда дали член 4 от Конвенцията налага позитивно задължение жертвите на трафик да имат възможност да претендират обезщетение от трафиканта по отношение на пропуснати ползи. ЕСПЧ посочва, че се сблъска с този въпрос за първи път в своята практика.

Съдът посочва, че позитивните задължения, произтичащи от член 4 могат да обхванат начина, по който националното право регулира определени въпроси. Съдът вече е намирал, че фактът, че не е било възможно (съгласно съответните национални правила) да се предявяват искове за определени видове обезщетения, е в нарушение

на член 2. Според Съда са налице силни аргументи член 4 да бъде тълкуван, както се тълкува и член 2 от Конвенцията, тъй като тези две разпоредби (вкл. и член 3) защитават едни от основните ценности на демократичното общество.

Към момента практиката на ЕСПЧ относно дължимия отговор на трафика на хора се е фокусирал върху разследването и наказването. Тези мерки обаче не биха могли да поправят имуществените вреди, претърпени от жертвите на трафик на хора. Съдът се позовава на скорошни дела, в които е подчертал необходимостта да се защитят жертвите на трафик от гледна точка на тяхното възстановяване и реинтеграция в обществото. Възможността жертвите да претендират обезщетение за пропуснати ползи би било едно от средствата за постигане *restitutio in integrum*, би допринесло за потвърждаване на тяхното достойнство, за подпомагане на възстановяването им, намалявайки риска отново да станат жертви на трафик. Така ще се гарантира също, че трафикантите няма да се ползват от плодовете на техните престъпления. На следващо място, ще се намали натиска над публичните финанси за подкрепа на жертвите на трафик, ще се даде допълнителен стимул за разкриване на деянията, като по този начин се увеличат и шансовете за подвеждане на трафикантите под отговорност и за предотвратяване на бъдещи случаи на трафик. Следователно тази възможност трябва да се счита за съществена част от интегрирания отговор на държавата срещу трафика, изискван съгласно член 4. Освен това обезщетението за жертвата следва да бъде първостепенно съображение от гледна точка на правата на човека. Такъв подход намира подкрепа и в релевантните международни инструменти.

На трето място Съдът обсъжда дали отхвърлянето на иска на жалбоподателката срещу X е в нарушение на това позитивно задължение на държавата. ЕСПЧ посочва, че националните съдилища са се позовали на факта, че тези доходи са заработени чрез проституция в противоречие с чл. 329, ал. 1 от НК и морала.

По отношение на първото основание, Съдът посочва, че нито един орган не е предполагал, че поведението на жалбоподателката е съставомерно по чл. 329, ал. 1 от НК и тя никога не е била разследвана за такова престъпление. Освен това тази разпоредба се основава на остарели обществени нагласи и политически съображения и е несъвместима с конституционната рамка, основана на правовата държава и на зачитането на правата на човека, поради което Конституционният съд я е обявил за противоконституционна. Твърдяната незаконност на доходите на жалбоподателката не може да се приеме като достатъчно основание за отхвърляне на нейния иск.

Що се отнася до второто основание, опасенията, основаващи се на морални съображения, трябва да бъдат взети предвид в такава чувствителна област като проституцията, към която в различните правни системи се подхожда по различен начин в зависимост от разбирането на съответното общество за нея. Правата на човека трябва да бъдат основен критерий при разработването и прилагането на политиките относно проституцията и трафика на хора. Според ЕСПЧ е трудно да се приеме, че решение, с което на X се разпорежда да върне на жалбоподателката приходите, които ѝ е отнел, би било сметено в България за накърняване на морала, независимо от факта, че тези

приходи са били спечелени чрез проституция. Оплакването на жалбоподателката не се отнася до доброволна сексуална работа, а до експлоатация с цел принуждаване към проституция – което, както е признато от Съда, е несъвместимо с човешкото достойнство. Следователно настоящият случай не се отнася до това дали договорите за сексуална работа трябва да бъдат признати за правно валидни сами по себе си или, по-общо казано, дали Конвенцията изключва възможността проституцията или някои нейни аспекти да бъдат обявени за незаконни. В светлината на значителния акцент, поставен върху правата на жертвите на трафик на хора в международните актове, както и в производството пред българския Конституционен съд, и на мотивите, изложени от този съд, не може да се приеме, че простото позоваване на „неморалния“ характер на доходите на жалбоподателката е представлявало достатъчно основание за неспазването на това задължение. Дори и да са съществували основателни причини от гледна точка на обществения ред за отхвърляне на иск за непозволено увреждане, свързан с доходи, получени чрез проституция, в конкретния случай тези причини са се сблъскали със също значимата и несъмнено убедителна обществена политика срещу трафика на хора и в полза на защитата на неговите жертви, на която не само Съдът, но и самите български органи са отдали голямо значение. Изглежда жалбоподателката не е имала други възможности да потърси обезщетение или да потърси и получи такова обезщетение чрез общата схема за обезщетяване на жертви на престъпления.

С оглед изложеното ЕСПЧ приема, че отхвърлянето на иска на жалбоподателката срещу X за пропуснати ползи не постига справедлив баланс между нейните права по член 4 от Конвенцията и интересите на обществото, независимо от свободата на преценка на държавата ответник.

ЕСПЧ присъжда на жалбоподателката обезщетение за неимуществени вреди в размер на 6000 евро. Съдът отхвърля претенцията за имуществени вреди, тъй като не е убеден, че е налице достатъчно пряка причинно-следствена връзка между нарушението на член 4 и имуществените вреди, които жалбоподателката твърди, че е претърпяла. Възобновяването на националното производство и повторното разглеждане на въпроса на национално равнище по принцип би представлявало подходящо средство за поправяне на имуществените последици от нарушението. Съдът присъжда и 3100 евро за разходи и разноски в производството пред него.

■ Приятелски споразумения

ЕСПЧ заличи от списъка на делата жалба № 49745/20 („Харизанов срещу България“)⁷ на основание член 39 от Конвенцията след като одобри постигнатото от страните приятелско споразумение.

⁷ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-229845>